

**ดอกไม้ที่ชายแดน:
กำเนิดและการเติบโต
ของคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ ในระยะ
กึ่งศตวรรษ**

(ตอนจบ)

ความเติบโตของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บนเส้นทางกาลเวลา 5 ทศวรรษนั้น แม้จะเป็นความเติบโตที่ควบคู่มากับการขยายตัวของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ 1 แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทขยายแดนภาคใต้ที่คณะยื่นหยัดอยู่ ก็อาจกล่าวได้ว่า การเติบโตนี้มีลมใต้ปีกที่สำคัญคือนโยบายของวิทยาเขตปัตตานีที่ยอมรับเอาอัตลักษณ์วิทยาเขตทางศิลปศาสตร์ซึ่งศูนย์บริหารงานที่หาดใหญ่ได้คาดหมายว่าจะให้เป็นมาแต่ตั้งเดิม พอ ๆ กับการที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ตระหนักถึงความสำคัญของรากฐานความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ยังคงมีความจำเป็นในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความมั่นคงของชุมชนในชายแดนภาคใต้ อันมีประวัติศาสตร์ที่อ่อนไหวด้วย

ในบริบทและความตระหนักนี้เองที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้พัฒนาหลักสูตรขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อตอบสนองแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่นในบริบทโลกและสังคมไทยให้มีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันกับการพัฒนาหัวเมือง เราจึงจะเห็นได้ว่า คณะมนุษยศาสตร์ฯ ได้ก่อเกิดสาขาวิชาใหญ่ ๆ ขึ้นอย่างหลากหลายในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ภายหลังจากที่มหาวิทยาลัยที่ปัตตานีได้ตั้งขึ้นอย่างแข็งแรงแล้ว

ในตอนนี บทความจะได้กล่าวถึงหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาต่อมา รวมถึงการดำเนินงาน ภายใต้ภารกิจสำคัญคือการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นงานสำคัญของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภายใต้บริบทสังคมไทย และบริบทการพัฒนาในทัศน์ทางศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยโดยภาพรวมด้วย

โดย: พิเชฐ แสงทอง

การเติบโตของสาขาวิชาใหม่ ๆ ในบริบทความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและชายแดนใต้

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นอีกภาคหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคแรกเริ่มก่อตั้งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้วยบริบทสังคมไทยที่การอ่านและการศึกษาค้นคว้าที่ขยายตัวมากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่ยุคแห่งการอ่านและการพิมพ์ ภาควิชาจึงมุ่งจัดการเรียนการสอนด้านการจัดการห้องสมุด มุ่งผลิตบรรณารักษ์สำหรับดำเนินเงินห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ในภาคใต้ มีหัวหน้าภาควิชาคือ รุ่งเรือง หักสุตร คือ ปราโมทย์ กระมุท (31 สิงหาคม 2520) กุศล นาคะชาติ (31 สิงหาคม 2525) และอิมจิต ดันสกุล (31 สิงหาคม 2529)

อาจารย์จากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ที่มีผลงานทางวิชาการโดดเด่น มีชื่อเสียงในแวดวงบรรณารักษะระดับชาติ คือ วิสิทธิ์ จินตวงศ์ มีผลงานที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวาง เช่น “บรรณารักษศาสตร์ไทยรวมบทความคัดเลือจากวารสารห้องสมุด” (2520) “พจนานุกรมอักษรย่อและคำย่อชื่อ” (2523) “บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าของห้องสมุด” (2521) และงานบรรณารักษะและเขียนร่วมเรื่อง “สมาคมห้องสมุด 25” (2522) ต่อมาได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ช่วงปี 2525 - 2529 หน่วยวิชาปรัชญาและวัฒนธรรมต่อมาได้เปลี่ยนเป็นภาควิชาปรัชญาและศาสนา จึงมีภาควิชาทั้งสิ้น 5 ภาค โดยจะมีการจัดตั้งภาควิชาใหม่ คือ ภาควิชาภาษาตะวันออก (แยกออกมาจากภาควิชาภาษาไทย) และภาควิชาประวัติศาสตร์และศิลปะ (แยกออกมาจากภาควิชาสังคมศาสตร์) ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 6 (2530 - 2534)

ปีการศึกษา 2518 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการเรียนการสอน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เปิดรับนักศึกษา ภาษาและวรรณคดี ภาษาฝรั่งเศส ภาษา

อังกฤษ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สังคมวิทยาและภูมิศาสตร์

ปีการศึกษา 2520 เปิดสอนระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้นเป็น 9 สาขาวิชาเอก ได้แก่ ภาษาและวรรณคดีไทย ภาษามลายู ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญา และศาสนา และเพิ่มขึ้นเป็น 14 วิชาเอกในปี 2524 โดยเปลี่ยนชื่อสาขาวิชาเอกภาษาและวรรณคดีไทยเป็น “สาขาภาษาไทย” สาขาสังคมวิทยา เปลี่ยนเป็น “สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา” แยกสาขาปรัชญาและศาสนาออกเป็นเอกเทศ 2 สาขา เพิ่มสาขา รัฐศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ สาขาภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส สาขาบรรณารักษะ และสาขาพัฒนาสังคม

จนถึงปีการศึกษา 2530 ก็มีสาขาวิชาเอกเพิ่มขึ้นเป็น 16 สาขาวิชาประกอบด้วย ภาษาและวรรณคดีไทย ภาษาจีน ภาษามลายู ภาษาอังกฤษ ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา อิสลามศึกษา และอเมริกันศึกษา และได้เปิดหลักสูตรปริญญาโทเป็นครั้งแรก คือ สาขาภาษาและวรรณคดีไทย มีนักศึกษารุ่นแรก 11 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 8 คน

สาขาวิชาที่โดดเด่นอีกสาขาหนึ่งคือ ภาษาญี่ปุ่น สาขาวิชานี้เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างคณะมนุษยศาสตร์ฯ และหน่วยงานจากประเทศญี่ปุ่นโดยตรง เกิดขึ้นภายใต้บริบทความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นระหว่างไทยกับญี่ปุ่น การแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมญี่ปุ่นพร้อมกับสื่อสมัยใหม่ในยุคนั้น พอ ๆ กับแรงงานอพยพ ตลอดจนอุตสาหกรรมบริการ และความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรมที่ไทยกลายเป็นฐานการผลิตของอุตสาหกรรมเครื่องใช้

ไฟฟ้าและยานยนต์จากญี่ปุ่น ด้วยบริบทดังกล่าว ผู้บริหารคณะในยุคนั้นเห็นว่าตลาดแรงงานของบัณฑิตที่รู้ภาษาญี่ปุ่นมีแนวโน้มเปิดกว้างเป็นอย่างมาก จึงเสนอโครงการผลิตบัณฑิตปริญญาตรีภาษาญี่ปุ่น ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 หลังจากได้เตรียมการเปิดสอน มาก่อนแล้วตั้งแต่ปี 2528 โครงการนี้ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิญี่ปุ่น ให้ความสนับสนุนด้านหนังสือ สื่อทัศนวัสดุ และอาจารย์อาสาสมัครจากประเทศ ญี่ปุ่นปีละ 1 คน โดยอาสาสมัครคนแรกเดินทางมา ประจำเมื่อเดือนธันวาคม 2528

การเปิดสอนภาษาญี่ปุ่นดังกล่าวเริ่มต้นขึ้น พร้อม ๆ กับภาษาเกาหลี โดยมีจุดมุ่งหมายอื่นนอกเหนือจากการผลิตบัณฑิตแล้ว ยังมุ่งให้บริการทางวิชาการสอนภาษาญี่ปุ่นระดับเบื้องต้นให้อาจารย์ ผู้สนใจของคณะต่าง ๆ ในวิทยาเขตปัตตานีเพื่อเตรียมตัวรับทุนศึกษาต่อของรัฐบาลญี่ปุ่นอีกด้วย

2 สาขาวิชานี้ต่อมาได้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กล่าวคือ ภาษาญี่ปุ่นสามารถผลิตบัณฑิตออกไปเป็นบุคลากรด้านภาษาและการแปล ตอบรับกระแสนิยมวัฒนธรรมบันเทิง และอุตสาหกรรมหนักจากญี่ปุ่นที่เติบโตอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2520 จนมาถึงขีดสุดในช่วงทศวรรษ 2540 ขณะที่สาขาวิชาภาษาเกาหลี ยกกระดับให้มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีชื่อเสียงในฐานะสถาบันการศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนสาขาวิชา ภาษาเกาหลีเป็นแห่งแรกของประเทศไทย สาขาวิชานี้สามารถสร้างนักวิชาการระดับ “ศาสตราจารย์” ทาง เกาหลีศึกษา (Korean Studies) ได้เป็น “คนแรกของประเทศไทย” เช่นกัน คือ ศาสตราจารย์ ดร.ปริศรายืนเสน ขณะที่คุณภาพบัณฑิตที่จบออกไปมีศักยภาพรองรับกระแสวัฒนธรรมเกาหลีนิยม ซึ่งเกิดขึ้นใน

ประเทศไทยสูงสุดในช่วงทศวรรษ 2540 - 2550 กระทั่งเกิดสาขาวิชาภาษาเกาหลีขึ้นในมหาวิทยาลัย หลายแห่งทั่วประเทศ

ส่วนในการเปิดสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นนั้น มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2529 หลังจากที คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ก่อตั้งผ่านไป 12 ปี ม.ร.ว.ประกายฉัตร สุขสวัสดิ์ ซึ่งขณะนั้นเป็น อาจารย์สอนภาษาอังกฤษ ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก ได้เป็นผู้ริเริ่มให้มีการสอนภาษาญี่ปุ่นขึ้น เริ่มจากเปิดให้เป็นหมวดวิชาเลือก ได้รับความสนใจจากนักศึกษา ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และคณะ ศึกษาศาสตร์ จำนวนประมาณ 10 คนเรียนเป็นกลุ่มแรก สอนโดยอาจารย์นันท์จิตร มานะสุรการ ร่วมด้วย อาสาสมัครชาวญี่ปุ่นคนแรก คือ อาจารย์คาโอรุโกะ นาคาจิมา ซึ่งแผนกวิชาฯ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากองค์การอาสาสมัครระหว่างประเทศ (JOCV) ในการส่งอาสาสมัครมาช่วยสอน โดยอาสาสมัครนี้ได้รับความร่วมมือต่อเนื่องกันรวมทั้งหมด 4 คน เดินทาง มาปฏิบัติงานต่อเนื่องคนละ 1-2 ปี (นิศกร ทองนอก, 2567)

นอกจากนั้นยังมีอาจารย์พิเศษ คือ อาจารย์โทรุ อิชิซึกิซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนการจ้างจากมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ต่อมาปีการศึกษา 2531 ได้เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาโทสำหรับนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ จำนวนประมาณ 20 คนต่อรุ่น โดยมีอาจารย์ ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นในขณะนั้นทั้งหมด 4 คน ได้แก่ อาจารย์นันท์จิตร มานะสุรการ อาจารย์ภัทรวรรณ อยู่เย็น ทั้งสองคนจบการศึกษาด้านภาษาศาสตร์บัณฑิต สาขาภาษาญี่ปุ่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาสาสมัครชาวญี่ปุ่น (JOCV) คือ อาจารย์โคบายาชิ มิโฮโกะ และอัตราจ้างชาวญี่ปุ่น คือ อาจารย์ฟูจิ มิโฮะ

ในขณะเดียวกันแผนกวิชาฯ ยังได้เชิญอาจารย์ที่

เคยได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาลญี่ปุ่น (Monbusho) และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ มาร่วมเป็นทีมสอนรายวิชาญี่ปุ่นศึกษา ได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผศ.ผดุงยศ ดวงมาลา ด้านการศึกษา ผศ.ดร.วสันต์ อดิศักดิ์ ด้านประวัติศาสตร์ ดร.รังษิ์ ฮั่นโสภณ และด้านรัฐศาสตร์ อาจารย์อโณทัย วัฒนาวพร

การเปิดการเรียนการสอนเป็นหมวดวิชาโท เปรียบเสมือนการหยังความต้องการของนักศึกษา และคนในพื้นที่ ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา คณะได้เห็นความสนใจต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นเติบโตขึ้นต่อเนื่อง อาจจะสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนวัฒนธรรมความบันเทิงจากญี่ปุ่นที่พุ่งทวีสูงขึ้นครอบคลุมประเทศไทย และจังหวัดชายแดนใต้ในขณะนั้นด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2534 จึงได้มีการพัฒนาหลักสูตรวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นขึ้นโดยมหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบหลักสูตรนี้เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2535

การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น มีลักษณะเช่นเดียวกับการสอนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ที่เคยมีก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส หรือภาษาจีน โดยมุ่งการศึกษาภาษาในบริบทความรู้ทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของเจ้าของภาษานั้น ๆ หลักสูตรภาษาญี่ปุ่นจึงมีลักษณะการเรียนภาษาผ่านกระบวนการของญี่ปุ่นศึกษา เห็นได้จากวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ที่ผสมผสานทั้งเพื่อให้นักศึกษาที่ได้ศึกษาวิชาภาษาญี่ปุ่นมีความรู้และทักษะดีพอที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมญี่ปุ่นและเพื่อเป็นศูนย์กลางในภาคใต้ในการค้นคว้าและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น

อย่างไรก็ดีในระยะแรก สาขาภาษาญี่ปุ่นมีอาจารย์ชาวไทย 1 คนและอาสาสมัครชาวญี่ปุ่นจากใจกล้า

อีกเพียง 1 คนเท่านั้น ทำให้ประสบปัญหาพอสมควร กระจวบเหมาะแก่ที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรใหม่ แผนกวิชาฯ จึงขอเสนอปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาญี่ปุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักสูตรปรับปรุงของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนั้น จึงต้องระงับการเปิดรับนักศึกษาเพื่อเข้าเรียนเป็นวิชาเอกออกไปก่อน ระหว่างนั้นต้องเร่งดำเนินการจัดหาอัตราและบรรจุตำแหน่งอาจารย์ผู้สอนชาวไทยเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนที่ทดแทนอัตราเดิมที่ลาศึกษาต่อและลาออก รวมถึงทางคณะได้จัดทำโครงการผู้มีความสามารถพิเศษเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐในสาขาขาดแคลนให้แก่นักศึกษาที่สนใจบรรจุเข้าทำงานในหน้าที่สอนภาษาญี่ปุ่น ทำให้มีจำนวนอาจารย์ผู้สอนช่วงที่เปิดเป็นวิชาเอกรวม 6 คน ได้แก่ อาจารย์อรุณี ชื่นศรีวิโรจน์ อาจารย์นวลพรรณ ศีลประชาวงศ์ อาจารย์นิศกร ทองนอก และอาจารย์ เอกชัย แซ่ตั้ง อาจารย์เอปิยะรา โทโมฮารุ อาจารย์ยีนาวะ คาสุโอะ มีจำนวนรวมของผู้เรียนประมาณ 100 คน (นิศกร ทองนอก, 2567)

ความเติบโตของความสนใจในสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นมีอย่างต่อเนื่อง พุ่งทะยานอย่างรวดเร็วจนงานพัฒนาบุคลากรดำเนินการไม่ทัน สาขาวิชาจึงออกมาตรารองรับนักศึกษาไปบ้างในบางปีการศึกษา อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน สาขานี้ก็เติบโตได้รับความสนใจจากผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ภายได้ความร่วมมือจากองค์กรเอกชนภายนอก และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่ายที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นการสนับสนุนอาสาสมัครจากใจกล้า หรือ Japan International Cooperation Agency (JICA) มูลนิธิญี่ปุ่นและสำนักข่าวสารญี่ปุ่นสนับสนุนตำราอุปกรณ์การเรียน ทุนจ้างอาจารย์ชาวญี่ปุ่น ทุนการฝึกอบรมการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศ และ ณ ประเทศ

ญี่ปุ่น (ระยะสั้น ระยะยาว) ทูตทัศนศึกษา (Study Tour Japan) จัดขึ้นในช่วงเปิดสอนวิชาโท 1 ครั้งและช่วงสอนเป็นวิชาเอก 1 ครั้ง โดยมีอาจารย์และนักศึกษา ร่วมเดินทางไปทัศนศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา โดยความร่วมมือกับ Reitaku University ประเทศญี่ปุ่น มีการส่งนักศึกษาญี่ปุ่นมาแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 3 - 7 คน ต่อรุ่น รุ่นแรกปี พ.ศ. 2532 มีนักศึกษาวชิรญี่ปุ่น 6 คน จากภาควิชาภาษาญี่ปุ่นของมหาวิทยาลัย Reitaku เนื่องจากเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมภาคฤดูร้อน นักเรียนจะมาประเทศไทยเป็นเวลา 10 วันเพื่อเรียนรู้ ภาษาไทยสำหรับผู้เริ่มต้นและฝึกสอนภาษาญี่ปุ่น โดยมีอาจารย์ ดร.วิชาดา สีนประจักษ์ผล จากคณะ ศึกษาศาสตร์ดูแลการฝึกสอน มีการส่งนักศึกษาไทย ไปแลกเปลี่ยน ณ Reitaku University โดยเริ่มตั้งแต่ นักศึกษาวชิรภาษาญี่ปุ่นรุ่นที่ 2 จำนวน 1 คนและ ต่อเนื่องทุกปี ๆ ละ 1 คน แต่ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2553 เป็นต้นมาไม่สามารถส่งนักศึกษาไปศึกษาที่ Reitaku University ได้ ต่อมาได้ส่งนักศึกษาไปศึกษาภาษา และวัฒนธรรมทั้งระยะสั้น (1 เดือน) และระยะยาว (6 เดือน หรือ 1 ปี) ณมหาวิทยาลัยคู่สัญญาอื่นๆ ได้แก่ Yamaguchi University Ocha no mizu University และ University of Fukui

หลังสำเร็จการศึกษาด้านจิตวิทยาเอกภาษาญี่ปุ่น ส่วนหนึ่งจะไปปฏิบัติงานในบริษัทญี่ปุ่นที่เข้ามาลงทุน ในเขตอุตสาหกรรมภาคตะวันออก โดยทำหน้าที่เป็นล่ามหรือเลขานุการ นอกจากนี้ยังปฏิบัติงานในด้านการบริการ เช่น พนักงานโรงแรม พนักงานต้อนรับ ของสายการบินของไทยและต่างประเทศ มักคุเทศก์ ส่วนหนึ่งเป็นอาจารย์ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่น อัตรการ

มีงานทำของบัณฑิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นถือว่าอยู่ในขั้นสูง และอีกส่วนหนึ่งศึกษาต่อในระดับปริญญาโท-เอกในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย

การเปิดสาขาวิชาภาษาเกาหลี เป็นแห่งแรกในประเทศไทย: วิสัยทัศน์ของคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ต่ออนาคตของสังคมไทย

จนถึงปี 2533 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาเกี่ยวกับภาษารวม 6 ภาษา คือ ไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส จีน มลายู และอาหรับ ในปี 2530 ก็มีการเตรียมการเปิดสอนภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลีขึ้นด้วย เนื่องจากคณะมีความพร้อมทางด้านบุคลากร การประสานงาน การสนับสนุนและอุปกรณ์วัสดุที่ใช้ในการสอนภาษามากพอ เช่น อุปกรณ์ปฏิบัติการด้านภาษา เป็นต้น

ในส่วนของภาษาเกาหลีนั้น เหตุผลการเปิดก็เพราะบริบทสังคมไทยโดยรวมมีแนวโน้มการติดต่อกันระหว่างประเทศของไทยกับเกาหลีใต้ในด้านธุรกิจ การค้า วิชาการ และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ตามข้อตกลงในแถลงการณ์ร่วมระหว่าง พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี และ นายชุน ดูวาน ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเกาหลีใต้ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2523

ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในยุคนั้นเห็นว่าในประเทศไทยขณะนั้นยังไม่มีสถาบันอุดมศึกษาใดเปิดสอนภาษาเกาหลี ขณะที่ในประเทศไทยเกาหลีใต้มีมหาวิทยาลัยถึง 2 แห่งเปิดสอนภาษาไทยคือ Hankuk University of Foreign Studies, (HUFS) และ Busan University of Foreign Studies (BUFS) จึงมองเห็นโอกาสที่ดีในการสร้างบัณฑิตผู้เชี่ยวชาญด้านนี้เพื่อรองรับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีแนวโน้มขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ จึงได้เกิดการแลกเปลี่ยนบุคลากรระหว่างกันในเวลาต่อมา

โดย Hankuk University of Foreign Studies เปิดสอนระดับปริญญาตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2509 ปริญญาโท พ.ศ. 2528 ที่วิทยาเขตกรุงโซล และเปิดเพิ่มที่วิทยาเขต ยงอินในปี 2525 มหาวิทยาลัยทั้ง 2 วิทยาเขตดังกล่าว จึงได้ประสานความร่วมมือกับคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ อย่างไม่เป็นทางการในปี 2528 มีการให้ ความช่วยเหลือด้านทุนดำเนินงานของสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศไทย และได้เชิญ อาจารย์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไป เป็นที่ปรึกษา ช่วยสอน และทำวิจัย ณ มหาวิทยาลัย ระหว่างเดือนมีนาคม - ธันวาคม 2528 เป็นเวลา 10 เดือน ส่วนคณะมนุษยศาสตร์ฯ ก็รับนักศึกษาเกาหลี 2 คนมาศึกษาภาษาและวัฒนธรรมไทย ระหว่างปี 2528 - 2530 ต่อมาจึงเกิดสัญญาความร่วมมือทาง วิชาการ คือโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ขึ้นในปี 2529 มีการส่งอาจารย์จากภาควิชาภาษาและวรรณคดีไทย ไปสอนที่ประเทศเกาหลีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2530 - 2554

ดังกล่าวแล้วว่าสาขาวิชาภาษาเกาหลีถือเป็น เอกลักษณะที่โดดเด่นสาขาหนึ่งของคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยคณะได้ริเริ่มเปิดดำเนินการมา ตั้งแต่ปี 2529 ซึ่งขณะนั้นได้เปิดสอนเป็นวิชาเลือกเสรี จำนวน 3 รายวิชาคือภาษาเกาหลี 1 - 3 ต่อมาพัฒนา ขึ้นเป็นวิชาเอก เปิดรับนักศึกษารุ่นแรก พ.ศ. 2542 รุ่นที่ 2 พ.ศ. 2544

เช่นเดียวกันกับการดำเนินการสอนสาขาภาษา ญี่ปุ่น สาขาวิชาภาษาเกาหลีได้รับความร่วมมือใน ระยะแรกจากสถาบันจากประเทศต้นทาง สำหรับ ภาษาเกาหลีนี้ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยฮันกุกภาษา และกิจการต่างประเทศ โดยศาสตราจารย์เซวู ซังซอง หัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทย ได้จัดส่งอาจารย์ลี เบ็ ยงโด มาเป็นผู้สอนคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ได้

รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิวิจัยเกาหลี (Korean Research Foundation) จัดส่งผู้เชี่ยวชาญชาว เกาหลีมาช่วยสอนอย่างต่อเนื่องปีละ 1 คน ขณะนั้น ผศ.มะเนาะยูเดินดำรงตำแหน่งคณบดีได้เปิดรายวิชา เลือกขึ้นอีก 2 รายวิชาให้การเรียนการสอนมีลักษณะ เป็นการศึกษารายวิชาในบริบทเกาหลีศึกษาคือ วิชา ภาษากับวัฒนธรรมเกาหลี และสนทนาภาษาเกาหลี โดยมี รศ.สมปราชญ์ อัมมะพะพันธ์ ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ แลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยฮันกุกเป็นผู้สอนร่วมกับ อาจารย์จากเกาหลี

ต่อมาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 แผนก วิชาภาษาเกาหลีได้รับการสนับสนุนจากหน่วย อาสาสมัครเกาหลี (KOICA) ส่งอาจารย์พิเศษมา ปฏิบัติงานสอน 1 คนเป็นระยะเวลา 2 ปีและได้เปิด สอนเป็นวิชาโทขึ้นในปี 2540 กระทั่งปีการศึกษา 2542 จึงสามารถเปิดรับนักศึกษาวิชาเอกภาษา เกาหลีเป็นรุ่นแรกได้

บัณฑิตวิชาเอกภาษาเกาหลีเมื่อสำเร็จการ ศึกษาแล้วส่วนหนึ่งจะไปปฏิบัติงาน ณ บริษัทเกาหลี เช่น บริษัทซัมซุงอิเล็กทรอนิกส์หรือบริษัทขนาดกลาง ต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่เป็นล่ามหรือเลขานุการหรือเป็น ตัวแทนบริษัท ณ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี นอกจากนี้ ยังปฏิบัติงานในหน่วยงานราชการของไทยอีกด้วย เช่น รัฐสภา ส่วนหนึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ ที่เปิดสอนภาษาเกาหลี อัตราการมีงานทำของ บัณฑิตวิชาเอกภาษาเกาหลีถือได้ว่าอยู่ในขั้นสูงอา จกกล่าวได้ว่าสูงถึงร้อยละ 100 (นิศากร ทองนอก และ ปรีศวร ยืนเสน, 2567)

จุดเด่นอีกประการหนึ่งในงานการเรียนการสอน ภาษาเกาหลี คือนโยบายความร่วมมือกับ Hankuk University of Foreign Studies ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยการแลกเปลี่ยนอาจารย์ภาษาไทยกับอาจารย์ ภาษาเกาหลีที่ดำเนินมาตั้งแต่ทศวรรษ 2520 มี

อาจารย์จากภาควิชาภาษาไทยเดินทางไปปฏิบัติงานสอนตามโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รศ.ประพนธ์ เรืองณรงค์ รศ.สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ อ.อำพล สุวรรณธาดา รศ.ดร.พุทธชาติ โปธิบาล ผศ.ดร.เสถียร แป้นเหลือ อ.นวมน์ จันทร์กลิ่น (ยูเด็น) ผศ.ดร.เชิดชัย อุดมพันธ์ รศ.ดร.พิเชฐ แสงทอง อ.ชุตินาญจน์ บุญอยู่ และ ดร.นศวัฒน์ สาละ

ความสำเร็จที่สำคัญของการเปิดสาขาวิชาภาษาเกาหลีที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการที่บัณฑิตที่จบการศึกษาที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เติบโตออกไปศึกษาต่อยังประเทศเกาหลีได้ ก่อนจะกลับมาเป็นผู้บุกเบิกสาขาวิชาภาษาเกาหลี รวมทั้งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหลาย ๆ แห่ง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นต้น การเปิดสอนสาขาวิชาดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งเป็นแรงกระตุ้นจากกระแสความนิยมในวัฒนธรรมประชานิยมของเกาหลีที่เกิดขึ้นหลังช่วงวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ที่ทำให้เกาหลีได้ประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจ กระทั่งได้หาทางออกจากวิกฤติได้อย่างรวดเร็วโดยการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรม ก่อเกิดกระแส Hallyu หรือกระแสเศรษฐกิจวัฒนธรรมสร้างสรรค์ขึ้นทั่วโลก

นอกจากนั้น สาขาภาษาเกาหลียังเป็นเจ้าของบันทึกประวัติศาสตร์สำคัญยิ่งคือได้สร้าง “ศาสตราจารย์” ด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีคนแรกของประเทศไทยขึ้นมาได้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ปริศรียันเสน คนบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ช่วง พ.ศ. 2557 - 2565

ในช่วงปี 2528 มีโครงการที่สำคัญอีกโครงการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์คือ โครงการจัดตั้ง “ชมรมสังคมศาสตร์ภาคใต้ (ช.ส.ต.)” โดยคณาจารย์ในคณะร่วมกับอาจารย์สายสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สงขลา และกลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้ ได้แก่ วิทยาลัยครูยะลา วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ร่วมดำเนินการ

โครงการเห็นถึงความจำเป็นของการร่วมมือทางวิชาการ เนื่องจากเห็นว่าในระยะเริ่มต้นของการเรียนการสอน คณาจารย์รุ่นบุกเบิกต้องตกอยู่ในเงื่อนไขของการเรียนการสอนที่ด้อยกว่าภูมิภาคอื่นของประเทศ สาเหตุสำคัญเพราะนักวิชาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในภาคใต้มีจำนวนและคุณภาพอยู่ในระดับด้อยกว่า การพัฒนานักวิชาการควรจะช่วยพัฒนาวงการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงเป็นได้ใหญ่ในการจัดตั้งชมรมสังคมศาสตร์ภาคใต้ขึ้น โดยได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณประจำปีจากมูลนิธิเอเชีย ด้วยเหตุนี้ อาจารย์จากคณะมนุษยศาสตร์ฯ จึงได้รับคัดเลือกเป็นประธานชมรม อาจารย์จากสถาบันอื่นเป็นรองประธาน และเลขาธิการชมรม ใช้คณะมนุษยศาสตร์ฯ เป็นสำนักงานที่ตั้ง

ชมรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักวิชาการและชุมชนวิชาการเพิ่มเติมจากที่สถาบันได้สนับสนุนอยู่แล้ว เนื่องจากสถาบันสังกัดอาจจะมีทรัพยากรจำกัด ชมรมจึงเป็นความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบัน มีฐานะเป็นหน่วยงานเอกชน หรือ NGOs ถือเป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในภูมิภาคอื่นของประเทศ โดยได้ริเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 มีบทบาทช่วยนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นสมาชิกรวม 8 สถาบัน เช่น การสนับสนุนเงินทุนวิจัย สนับสนุนเงินทุนจัดงานประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ สนับสนุนค่าใช้จ่ายให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ เป็นต้น

สาขาวิชาที่โดดเด่นอีกสาขาหนึ่งก็คือ สังคมสงเคราะห์ ถือว่าเป็นสาขาน้องใหม่ของคณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ แต่มีความเติบโตอย่างต่อเนื่อง ได้รับความสนใจจากผู้เรียนในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้เป็นอย่างมาก เนื่องจากอัตราการการทำงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาสูง บัณฑิตที่จบการศึกษาจากสาขานี้เป็นสิ่งที่ต้องการของตลาดแรงงานทั้งในองค์กรของรัฐและเอกชน

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เริ่มดำเนินการโดย ผศ.ดร.กัลยา ดาราหะ ภายใต้การผลักดันของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เปิดรับนักศึกษา รุ่นแรกเมื่อ พ.ศ. 2555 โดยมีอาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นชาวไทย 2 คน คือ ผศ.ดร.กัลยา และ อาจารย์วันนัทธ แสงแก้ว จากนั้นจึงมี Dr.Kumarashwaran Vadevelu อาจารย์ชาวต่างประเทศ ซึ่งจบการศึกษาทางด้านสังคมสงเคราะห์จาก Universiti Sains Malaysia จากนั้นเมื่อได้รับความสนใจจากนักเรียนในพื้นที่มากขึ้น หลักสูตรก็เติบโตขึ้น ได้เปิดรับอาจารย์รุ่นใหม่เข้ามาอีกหลายคน คือ ผศ.สุวรา แก้วนัย อ.วรัญญา เต็มรัตน์ ผศ.ฐานิดาภักดิ์ แสงทอง และ อ.นัสรีนทร์ แซะ

การเปิดสอนระดับปริญญาโท และปริญญาเอก

ความเข้มแข็งทางด้านวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นจากบทบาททางวิชาการของคณาจารย์ในคณะที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติผ่านผลงานหนังสือ ตำรา และงานวิจัยเรื่องสำคัญ ๆ จำนวนมากดังที่กล่าวแล้วเท่านั้น แต่ยังเห็นได้จากการที่คณะมีความพร้อมในการเปิดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาอีกด้วย โดยภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก เป็นภาควิชาแรกที่เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท โดยเปิดสาขาภาษาไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2529 ชื่อปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย แบ่งเป็นสายภาษาศาสตร์และสายวรรณคดี

ในห้วงเวลาใกล้เคียงกันภาควิชาบรรณารักษศาสตร์เปิดปริญญาโทสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ชื่อปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)

หลักสูตรปริญญาโทของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เกิดขึ้นในบริบทสังคมไทยปลายทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530 ที่การศึกษาระดับปริญญาโทมาบัตติเริ่มได้รับความสนใจจากบัณฑิตที่มุ่งหมายจะพัฒนาทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิชาการเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาเริ่มขยายตัว มีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ในระดับลึกและสูงจำนวนมาก ในปี 2532 หลังจากมีการเปิดสอน 2 หลักสูตรแล้ว คณะมนุษยศาสตร์ฯ จึงเตรียมพร้อมที่จะเปิดปริญญาโทอีก 3 สาขาในช่วงปี พ.ศ. 2533 - 2534 คือ สาขาการให้ภาษาไทย และสาขาสังคมวิทยา จะเปิดในปี 2533 และสาขาปรัชญา จะเปิดในปี 2534 และสาขาภาษาอังกฤษ หรือศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จะเปิดใน พ.ศ. 2539

อย่างไรก็ดี ในที่สุดก็สามารถเปิดได้เพียง 3 สาขาวิชาเท่านั้น คือ ภาควิชาภาษาตะวันตก เปิดสาขาภาษาอังกฤษ พ.ศ. 2539 ส่วนภาควิชาปรัชญาและศาสนาเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาปรัชญา ในปี พ.ศ. 2534 ทบวงมหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2534 สาขานี้พยายามสร้างนักวิชาการที่เชี่ยวชาญปรัชญาและศาสนาทั้งสายตะวันออกและตะวันตก ตอบสนองการศึกษาเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยการให้ความสำคัญกับรายวิชาเป็นกลุ่ม ๆ ครอบคลุมทั้ง 3 ศาสนาหลัก ๆ ในพื้นที่ ทั้งศาสนาพุทธ ลัทธิขงจื้อหรือปรัชญาจีน และศาสนาอิสลาม มีวิชากลุ่มปรัชญาอิสลามมากถึง 13 วิชา ครอบคลุมทั้งปรัชญาชีวิตประจำวัน ปรัชญาสังคม รวมถึงอภิปรัชญา

ขณะที่ภาควิชาภาษาไทยเปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ในปี พ.ศ. 2535 ที่เน้นทักษะการประยุกต์ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันและสังคมสมัยใหม่ แตกต่างจากหลักสูตรปริญญาโทสาขาภาษาและวรรณคดีเดิมที่เน้นสร้างครู อาจารย์ และนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี โดยทบวงมหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2535

มูลเหตุของการเปิดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาปรัชญา เนื่องจากผู้บริหารคณะและหลักสูตรเห็นว่าเมื่อสำรวจสถานการณ์ทางวิชาการระดับสูงสาขาปรัชญา พบว่าในระดับมหาวิทยาลัยและระดับวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังขาดบุคลากรที่มีคุณวุฒิทางด้านปรัชญาโดยตรงที่ทำหน้าที่สอนปรัชญา บุคลากรด้านนี้จึงเป็นที่ต้องการเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับบริบทการเกิดสถาบันการศึกษาของเอกชนทั้งมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในทศวรรษดังกล่าวที่เกิดขึ้นมากขึ้นด้วย

เมื่อมองในบริบทภาคใต้ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ มีความหลากหลายทั้งภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ มีทั้งที่แตกต่างและประสมประสานกัน หล่อหลอมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภูมิภาค ภาคใต้จึงนับเป็นแหล่งวิทยาการที่เอื้ออำนวยในการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ในเชิงลึก การส่งเสริมให้ภาคใต้มีสถาบันที่ผลิตนักวิชาการระดับสูงสายปรัชญาจึงมีความจำเป็น สามารถใช้ความรู้ทางปรัชญาเป็นเครื่องมือในการประสานความสามัคคีและความเข้าใจระหว่างกัน ขณะเดียวกันจะทำให้ชาวไทยในภูมิภาคอื่นและชาวต่างประเทศเห็นถึงเสน่ห์ของความหลากหลายของความคิดและความเชื่อในสังคมไทยด้วย (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2534, หน้า 3)

ในแง่ การเปิดการเรียนการสอนปรัชญาระดับบัณฑิตศึกษาจึงถูกคาดหวังว่าจะทำให้คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนนักวิชาการระดับสูง สามารถสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพสนองตอบความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน และช่วยยกระดับการศึกษาของประชาชนในท้องถิ่น กระจายโอกาสทางการศึกษาระดับสูงในส่วนภูมิภาคได้ (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2534, หน้า 3)

ในช่วงเวลาเดียวกัน คณะฯ ก็ได้เปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาด้านสังคมวิทยาด้วย หลังจากที่ได้ผลิตบัณฑิตทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งคณะเมื่อ พ.ศ. 2518 และด้านพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่องหลายปี ทำให้ในพื้นที่เกิดความต้องการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป โดยข้าราชการ และผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530

หลักสูตรสังคมวิทยาในระดับปริญญาโทเริ่มขึ้นในปีการศึกษา 2535 โดยคณะฯ และกรรมการหลักสูตรได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างมหาบัณฑิตสาขานี้ว่าเพื่อตอบรับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสังคมชายแดนใต้ในช่วงทศวรรษ 2535 ด้วยเหตุว่าสังคมไทยกำลังพัฒนาสู่ความเป็นสังคมเมืองและสังคมอุตสาหกรรมยิ่งขึ้นในหลายมิติ ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อท้องถิ่นทุกภูมิภาค ในส่วนของภาคใต้ชายแดนเอง ผลกระทบนี้ก็ยิ่งเห็นได้ชัดเจน เกิดเป็นสังคมที่อาจจะมีความสัมพันธ์แบบใหม่ที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ทางสังคมเหล่านี้อาจก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคอย่างยากที่จะทำความเข้าใจ

ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อศักยภาพและภูมิปัญญาของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมากทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรนี้เพื่อสร้างมหาบัณฑิตด้านสังคมวิทยาให้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านยิ่ง ๆ ขึ้นไปใน 5 กลุ่มวิชา คือ สังคมวิทยาชนบท สังคมวิทยาอุตสาหกรรม สังคมวิทยาการศึกษาการวิจัยสังคม และสังคมวิทยาการแพทย์ (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2535, หน้า 3) ทำให้เห็นได้ถึงการเติบโตของสังคมท้องถิ่นที่โครงสร้างทางสังคมแบบใหม่ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป มีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากบัณฑิตที่มีภูมิความรู้ที่ลึกซึ้งสำหรับการแก้ปัญหาและบริหารจัดการสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ต่อมาหลักสูตรนี้ก็หยุดรับนักศึกษาภาควิชาสังคมศาสตร์ จึงได้เปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสาขาพัฒนาสังคมขึ้นมาเพิ่มเติม ในปี พ.ศ. 2540 ภายหลังที่ได้ริเริ่มวางรากฐานดำเนินการเรื่อยมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในแผนการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

หลักสูตรปริญญาโทสาขาพัฒนาสังคมสำเร็จเสร็จสิ้นในปี 2540 คณะกรรมการหลักสูตรจึงได้ยื่นเสนอหลักสูตรปริญญาโทพัฒนาสังคม ด้วยเห็นความจำเป็นว่าในทศวรรษดังกล่าว กระแสของการพัฒนาท้องถิ่นทวีความสำคัญขึ้นอย่างกว้างขวางผนวกกับหลักสูตรปริญญาตรีสาขาวิชาพัฒนาสังคมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ผลิตบัณฑิตออกไปทำงานทั้งในหน่วยงานรัฐและเอกชนทั่วภาคใต้ บัณฑิตจำนวนหนึ่งต้องการต่อยอดความรู้เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคมจึงถือกำเนิดขึ้น มหาวิทยาลัยเห็นชอบให้เปิดหลักสูตรเมื่อวันที่ 26

กุมภาพันธ์ 2541 มีเป้าหมายในการผลิตมหาบัณฑิตเฉพาะด้าน 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคม และสาขาวิชาสตรีศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม

จนถึง พ.ศ. 2567 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอกจำนวน 1 หลักสูตรด้วยกัน คือ ปรัชญาดุชะฎิบัณฑิต สาขาภาษาไทย ที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่กลางทศวรรษ 2540 เปิดรับนักศึกษารุ่นแรก พ.ศ. 2547 โดยผู้ผลักดันคนสำคัญคือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงมน จิตรจำนงค์ ผู้เป็นอาจารย์ยุคเริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยและก่อร่างสร้างคณะ ตลอดจนหลักสูตรต่าง ๆ ของสาขาวิชา

จนกระทั่งปัจจุบัน หลักสูตรนี้ได้ชื่อว่าเป็นเพียงหลักสูตรปริญญาเอกด้านภาษาและวรรณคดีไทยเพียงหลักสูตรเดียวที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาของภาคใต้ เป็นสถาบันที่ 2 ของประเทศ ถัดจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้รับความนิยมจากบุคลากรทางด้านการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนขนาดใหญ่ในพื้นที่ได้มาศึกษาต่อเพื่อเสริมคุณวุฒิและความรู้อย่างอุ้นหนาฝาคั่ง โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษที่ 2540 ที่มีนักศึกษามากเกือบ 20 คน ในจำนวนนี้มีศิลปินนักร้องที่มีชื่อเสียงอย่างศุภักษร ทองไทย หรือ “ไข่มาลีฮวนน่า” เข้าเรียนด้วย ร่วมด้วยนักศึกษาที่เป็นครูและอาจารย์จากหลายสถาบันการศึกษาในภาคใต้ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เป็นต้น

ปัจจุบันหลักสูตรได้ปรับระบบการเรียนการสอน ผสมผสานกับระบบออนไลน์เพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้เรียนจากต่างประเทศ และทั่วประเทศไทย เข้าเรียนด้วย เช่น จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแห่งชาติมัลลายา ตลอดจนนักศึกษา ชาวจีนและเวียดนาม เป็นต้น

หลักสูตรการเรียนการสอนของคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์นั้นดำเนินการโดยมีการสร้างสรรค์ และแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการศึกษา จากต่างประเทศสม่ำเสมอเรื่อยมา เช่น ในช่วง ทศวรรษ 2540 เป็นช่วงหนึ่งที่คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์มีโครงการความร่วมมือกับหน่วยงาน ด้านการศึกษาต่างประเทศหลายโครงการ ที่เด่น ๆ ก็ เช่นความร่วมมือกับประเทศออสเตรเลีย ที่มีมากถึง 3 โครงการ กับมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย หรือ Australian National University (ANU) University of Wollongong และ Monash University

โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย กับ Australian National University (ANU) ดำเนิน การโดยคณะส่งนักศึกษาระดับปริญญาตรีไปเรียนที่ มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียในหลักสูตร Asian Studies แบ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้น 1 ภาคการศึกษา แล้วโอนหน่วยกิตพร้อมคะแนนกลับมาเพื่อเป็นส่วน หนึ่งของการประเมินผลในระดับปริญญาตรีปริญญา ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ส่วนอีกแบบหนึ่ง คือการไปลงทะเบียนเป็นนักศึกษาของ ANU เรียนต่อ จนจบ และรับปริญญาจากออสเตรเลีย

สำหรับความร่วมมือกับ University of Wollongong คณะได้จัดส่งนักศึกษาไปเรียนโปรแกรม ภาษาอังกฤษเป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา และให้ โอนหน่วยกิตกลับมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญา ได้ โดยทางออสเตรเลียมอบสวัสดิการที่พัก และ

ยกเว้นค่าเล่าเรียนให้ คล้ายคลึงกับความร่วมมือ กับ Monash University ที่นักศึกษาจากคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะได้ลงทะเบียนเรียน รายวิชาการของ Monash University 12 หน่วยกิต ใน 1 ภาคการศึกษา อันสามารถนำระดับชั้น หรือ คะแนนจากการประเมินผลรายวิชาโอนมาสะสมเป็น หน่วยกิตของหลักสูตรในประเทศไทย

สำหรับสายภาษาญี่ปุ่น ยังมีความร่วมมือ ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการแลกเปลี่ยน นักศึกษากับมหาวิทยาลัยเริตากุ โดยญี่ปุ่นจะส่ง นักศึกษามาเรียนภาษาไทยที่คณะปีละ 1 กลุ่ม จำนวน 5-15 คน นักศึกษาใช้ผลการเรียนที่ประเทศไทยโอน เป็นผลการเรียนของมหาวิทยาลัยเริตากุได้ ในทาง กลับกัน ญี่ปุ่นได้ให้ทุนแก่นักศึกษาวิชาเอก-โท ภาษา ญี่ปุ่นของคณะปีละ 1 ทุน เพื่อให้ไปศึกษาภาษาญี่ปุ่น เข้มข้นที่มหาวิทยาลัยเริตากุนาน 1 ปี ด้วย

ส่วนความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ของญี่ปุ่นก็ เช่น โครงการทุนสนับสนุนของ AIEJ หรือ Association of International Education Japan ที่ให้คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เสนอชื่อนักศึกษาชั้น ปี 3-4 ไปเรียนต่อ โดยผู้ได้รับการคัดเลือกจะได้รับทุน ทั้งหมดไปเรียนภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นเวลา 1 ปี ได้รับเบี้ยเลี้ยงเดือน 100,000 เยน

ขณะเดียวกัน ด้านหลักสูตรภาษาเกาหลีที่เติบโต อย่างรวดเร็ว จึงมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ นอกจากมหาวิทยาลัย Hunkuk ด้วย ในปี พ.ศ. 2540 มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ กับ Jeonju University นักศึกษาสาขาวิชาภาษา เกาหลีถูกส่งไปเรียนหลักสูตรปริญญาโทภาษาเกาหลี โดยเกาหลีและคณะเป็นหุ้นส่วนร่วมกันมอบทุน การศึกษาให้

สำหรับประเทศเพื่อนบ้าน คณะก็มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา กับ University Malaysia Sarawak

หรือ UNIMAS ประเทศมาเลเซีย โดยจัดส่งนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไปเรียนวิชาภาษา มาเลเซียและวัฒนธรรมมาเลย์เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา ให้โอนหน่วยกิตที่ได้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของปริญญา ได้ โดย UNIMAS ยกเว้นค่าเล่าเรียนและจัดที่พักให้

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กับงาน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในห้วงเวลาเริ่มต้น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมผ่านการก่อตั้งศูนย์เพื่อการ ศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้เท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญ กับการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้อีกด้วย โดยการวิจัย ตระหนักถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การศึกษาเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาการศึกษา ภาษาศาสตร์ภาษาถิ่น และการศึกษาภูมิศาสตร์ และประชากรศึกษา ดังเห็นได้จากงานวิจัยที่ได้รับบ ปรมาณแผ่นดินสนับสนุนชุดแรก ๆ เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธและไทย มุสลิม จังหวัดปัตตานี” เรื่อง “การสร้างระบบการ สะกดแบบมาตรฐาน โดยใช้อักษรไทยแทนเสียงใน ภาษามลายูถิ่นของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส” และเรื่อง “ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และสังคมที่มีผลต่อการย้ายออกของประชากรใน จังหวัดปัตตานี” เป็นต้น โดยระหว่างปี 2520 - 2523 คณะมนุษยศาสตร์ฯ มีงานวิจัยรวม 19 เรื่อง มากเป็น ลำดับที่ 5 จาก 7 คณะใน 2 วิทยาเขต ทั้ง ๆ เพิ่งก่อตั้ง ได้เพียงไม่กี่ปีเท่านั้น

นอกจากนั้นยังมีโครงการที่ได้รับบ ปรมาณ สนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2518 ดำเนินการโครงการจัดทำพจนานุกรม ภาษาถิ่นปัตตานีเป็นภาษาไทยกลาง ด้วยความร่วมมือ จากรัฐบาลออสเตรเลียภายใต้แผนโคลัมโบ โครงการ

ศึกษาวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านของแหล่งที่ประชาชน พุดภาษามลายูเป็นประจำวัน ด้วยความร่วมมือ จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ ซึ่งนับเป็นรากฐานสำคัญที่สร้าง เครือข่ายความสัมพันธ์ให้งอกงามในเวลาต่อมา ระหว่างมหาวิทยาลัย และองค์กรระหว่างประเทศ

การก่อตั้งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ขึ้น ไม่เพียงแต่เป็นผลจากการที่ ดร.สตางค์ พลิก สถานการณ์เพื่อแก้ไขความไม่ลงตัวของแนวทางการ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้ จากการให้ศูนย์หาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางแทนศูนย์สุโขทัยและเท่านั้น แต่ยังเป็น การเสริมกำลังมหาวิทยาลัยให้สามารถดำเนินการกิจ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้มีความโดดเด่น ขึ้นอย่างเป็นพิเศษด้วย

ภารกิจทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ มหาวิทยาลัยจะต้องจัดให้มีส่วนของการสอน การวิจัย การเผยแพร่ และบริการศิลปวัฒนธรรมแก่สังคม การดำเนินงานตามภารกิจด้านนี้ของมหาวิทยาลัย ถือได้ว่ามีจุดเริ่มต้นมาพร้อมกับการจัดตั้งคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เมื่อปี 2518 (ปรีชา แม่นมินทร์, 2526) ดังจะเห็นได้จากการแบ่งงานของ คณะมนุษยศาสตร์ในช่วงก่อตั้งออกเป็นโครงการต่าง ๆ 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดย เฉพาะเกี่ยวกับชุมชนพหุวัฒนธรรมและศาสนา อิสลาม รวมถึงด้านการรวบรวมและแสดงสมบัติทาง โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในนามของมหาวิทยาลัยในระยะแรก มีบุคลากร จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้าไปมี ส่วนอย่างสำคัญ เป็นการริเริ่มโดยผู้ที่มีประสบการณ์ และผู้ที่สนใจงานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่ม

อาจารย์ที่ในขณะนั้นแยกออกมาจากคณะศึกษาศาสตร์ มาสังกัดคณะตั้งใหม่อย่างมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ประกอบกับมีการโอนบุคลากรจากหน่วยงานอื่น มาร่วมด้วย เช่น วิทยาลัยครูในเขตภาคใต้ การทำงาน ด้านวัฒนธรรมของบุคลากรจากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ดังกล่าวเริ่มจากการเก็บรวบรวม โบราณวัตถุที่พบในท้องถิ่นเพื่อการศึกษา จึงถือเป็นระยะเริ่มต้นของการสะสมแบบงานพิพิธภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นจากความสนใจเฉพาะตัวของ อาจารย์กลุ่มนี้ก็กลายเป็นข้อจำกัด ทำให้หน่วยงานขยายออกไปได้ไม่กว้างขวางนัก ในระดับคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์เองก็ยังขาดการประชาสัมพันธ์ ทั้งยังไม่มีคณะทำงานที่รับผิดชอบอย่างจริงจัง (ไข่มุก อุทยานวลี, 2550)

การสะสมหลักฐานประเภทโบราณวัตถุในยุคแรกได้รับแรงบันดาลใจจากการสร้างตึกคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และศูนย์การศึกษาภาคใต้ขึ้นเอง โดยมีการขุดดินจากบริเวณตำบลกรือเซะมาถมพื้นที่ลุ่ม ทำให้ได้ค้นพบเศษโบราณวัตถุที่ปะปนมากับดินจำนวนหนึ่ง เช่น ภาชนะโบราณ เครื่องใช้โบราณ เป็นต้น นักวิชาการจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จึงเก็บรวบรวม มาศึกษาและจัดทำพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา แสดงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ โดยมุ่งที่จะทำนิทรรศการที่มีความเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้ซ้ำกับรูปแบบการจัดแสดงให้พิพิธภัณฑ์ทั่วไป แต่การดำเนินการนี้ก็ชะงักไปเพราะขาดการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย (ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2532; ไข่มุก อุทยานวลี, 2550)

จะเห็นได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานบำรุง ศิลปวัฒนธรรม นอกจากภารกิจด้านการวิจัยเพื่อ สร้างองค์ความรู้และเป็นรากฐานของการพัฒนา

ทางวัฒนธรรมและสังคมแล้ว ในระยะแรกคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยังได้รับมอบหมาย ให้เป็นหน่วยงานจัดตั้งหน่วยงานที่มีลักษณะแบบ พิพิธภัณฑที่จัดแสดงสมบัติทางวัฒนธรรมของ ชาติอีกด้วย (เรื่องเดียวกัน, 2526) ภารกิจดังกล่าว สอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยในขณะนั้น ที่ รัฐบาลส่วนกลางส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ท้องถิ่นทุก ภูมิภาค ด้วยการจัดสรรงบประมาณ และดึงความ ร่วมมือจากเอกชนจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้น เกือบทุกจังหวัด ทั่วทุกภูมิภาค โดยศูนย์วัฒนธรรม ลักษณะนี้เกิดขึ้นและมีบทบาทอย่างสำคัญในภาคใต้ หลายศูนย์ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมสงขลา ที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดภูเก็ต ที่วิทยาลัยครูภูเก็ต ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี และ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง ที่โรงเรียนสตรีพัทลุง เป็นต้น (พิเชฐ แสงทอง, 2552)

ภารกิจของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังกล่าว ยังเห็นได้จากการออกแบบอาคารหลังแรก ของคณะ ที่นอกจากมีส่วนห้องเรียน และสำนักงาน แล้ว ยังมีส่วนแสดงโบราณวัตถุและหัตถกรรมพื้นบ้าน อีกด้วย การจัดการพิพิธภัณฑที่จึงเป็นหน้าที่สำคัญของ คณะที่ขาดไม่ได้ โดยได้รับการวางแผนให้มีการจัดตั้ง เป็นพิพิธภัณฑที่เคลื่อนที่ มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนจัด แสดงศิลปวัตถุโบราณวัตถุ ซึ่งต่อมาได้ขยายตัวไป เป็นสถาบันวัฒนธรรมศึกษาถาวรถาวรพิพิธภัณฑที่ พระเทพญาณโมลี และบ้านพระยาพิบูลพิทยาพร

ในระยะแรกมีการเก็บรวบรวมศิลปะโบราณ วัตถุและหัตถกรรมพื้นบ้าน ทั้งจากการบริจาคของ เอกชน การเก็บรวบรวมของนักศึกษา เพื่อเป็นข้อมูล สำหรับศึกษาวิจัยทางศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับภาคใต้ โดย

มุ่งเน้นเป็นศูนย์รวมของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในระยะเวลา 5 ปีแรกของการก่อตั้งคณะ แม้ภารกิจนี้อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการย้ายสังกัดจาก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ไปยังสำนักงาน อธิการบดี แต่ก็สามารถรวบรวมศิลปะโบราณวัตถุ และหัตถกรรมพื้นบ้านได้มากถึง 501 ชิ้น (ปรีชา แม่นมินทร์, 2526) มีสิ่งของทองคำจากการบริจาคของ ชาวบ้านและปัญญาชนท้องถิ่น โดยศูนย์นี้มุ่งหมาย จะเปิดให้บริการแก่ประชาชน และนักวิชาการอื่นๆ ด้วย ดังมีจุดประสงค์การก่อตั้งสำคัญถึง 7 ประการ คือ

1. เพื่อรวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ วัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคใต้
2. เพื่อศึกษาวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ภาษา สังคม และศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้
3. เพื่อเป็นศูนย์บริการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ภาษา สังคม และศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้
4. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมของภาคใต้ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
5. เพื่อเป็นแหล่งเสริมความรู้ทางด้านไทยคดี ศึกษา มาเลย์ศึกษา อิสลามศึกษา ฯลฯ
6. เพื่อเป็นศูนย์สนเทศเกี่ยวกับภาคใต้
7. เพื่อเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ของภาคใต้

โดยเป้าหมายของการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุ ผลเป็นรูปธรรมคือ

1. การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สาขา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ด้าน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้
2. การศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจของภาคใต้ โดยเฉพาะ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส
3. ศึกษาวิจัยด้านภาษา สังคม และวัฒนธรรม ท้องถิ่นภาคใต้

4. ศึกษาประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของภาคใต้ ทั้งนักการเมือง การปกครอง นักพัฒนา นักการศึกษา นักภาษา กวี ศิลปิน

5. อบรมและสัมมนาด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปะ และวัฒนธรรมภาคใต้

6. จำลองโบราณสถานในจังหวัดปัตตานี และ จังหวัดใกล้เคียง ซึ่งมีค่าควรแก่การศึกษาของ ชาวไทยทั่วไป

7. เผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยให้เป็น ที่แพร่หลาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถือกำเนิดขึ้นมาในบริบทของการที่สังคมไทยโดย ภาพรวมให้ความสำคัญกับการศึกษาศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทว่าประเทศในห้วงทศวรรษ 2510 เกิดคลื่นความสนใจในการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม จึง มีการรวบรวม รักษา มรดกทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมขึ้นผ่านการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ การสัมมนา ทางวิชาการต่าง ๆ (พิเชษฐ แสงทอง, 2552)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งถือกำเนิดขึ้นใน บริบทดังกล่าวจึงได้จัดวางบทบาทตนเอง ไม่เพียงแต่ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้แก่คนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังต้องดำเนินงานตามภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นบริบทส่วนภูมิภาคของ มหาวิทยาลัย อันเป็นภารกิจที่มีความจำเป็นอย่าง ทาง การศึกษาในบริบทสังคมไทยดังกล่าวด้วย การก่อตั้ง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จึงได้รับ ความคาดหวังให้ทำบทบาทนั้นโดยตรง

ภารกิจนี้มีศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้เป็น หน่วยงานทัพหน้าที่สำคัญ ศูนย์มีโครงการที่มุ่งดำเนิน การเพื่อตอบภารกิจของคณะและมหาวิทยาลัยหลาย โครงการ ดังเช่น ในปี 2522 เพียง 4 ปี หลังการเปิด รับนักศึกษาอย่างเป็นทางการ ระหว่างการโอนย้าย

ไปสังกัดสำนักงานอธิการบดี ศูนย์ก็ได้ดำเนินการโครงการวิจัยทางวัฒนธรรม การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการทางศิลปวัฒนธรรม โบราณคดี และวิถีพื้นบ้าน รวมทั้งการจัดทำโครงการพจนานุกรมภาษาถิ่นปัตตานี - ไทยด้วย

เมื่อพิจารณาจากความเป็นมาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า บทบาทด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยได้มีพัฒนาการขึ้นมา และเติบโตไปพร้อม ๆ กับการจัดตั้งและการขยายงานของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ดังได้กล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยก็ได้ย้ายโอนภาระหน้าที่ดังกล่าวไปยังโครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ เมื่อการจัดตั้งศูนย์มีความชัดเจนขึ้นหลังปี 2522 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ดี การดำเนินงานของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในระยะแรกก็ครอบคลุมทั้งการสอน การวิจัย และการเผยแพร่กิจกรรมและบริการชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรม แม้จะมีข้อจำกัดอยู่บ้างในแง่ที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นคณะที่เปิดใหม่ แต่ขอขยายงานกว้างขวางเป็นอย่างมาก ทั้งการสอนวิชาพื้นฐาน และการสอนวิชาเอกด้านภาษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้แก่นักศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการวิจัย การบริการวิชาการ และการเผยแพร่ความรู้ ตลาดแรงงานก็ยังไม่เปิดกว้างมากนัก ทำให้เกิดข้อจำกัดด้านการขยายงานด้านศิลปวัฒนธรรมไปด้วย

ในระดับคณะ ภาระงานดังกล่าวก็ยังคงได้รับการสานต่อจากผู้บริหาร และคณาจารย์ซึ่งให้ความสนใจทางด้านนี้อยู่แล้วเป็นพื้นฐาน ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ และการบริการชุมชน ขณะเดียวกัน ก็มีอาจารย์จำนวนหนึ่งสร้างผลงานวิชาการทางด้านนี้อย่างจริงจัง จนเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับระดับชาติ

เช่น ดวงมน จิตรจำนงค์ มะเนาะ ยูเด็น วันเนาว์ ยูเด็น ประพนธ์ เรืองณรงค์ วิสิทธิ์ จินตวงศ์ เฉลิม มากนวล พรธงาม เจริญธรรม นฤมล กาญจนทัต วัฒนา สุกัญญา วรวิทย์ บารุ กัมพล สิริมนินท์ ทะสันหมัด หามาน เพิ่ม นิลรัตน์ ดลมนรจณ์ บากา มัลลิกา คณานุรักษ์ จุรีรัตน์ บัวแก้ว ครองชัย หัตถา เป็นต้น

โดยในระยะแรกนี้ นอกจากการสนับสนุนงบประมาณการวิจัย การแต่งตำราแล้ว คณะยังส่งเสริมด้วยการจัดพิมพ์รวมบทความชุด “สารคดีน่ารู้จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” ตีพิมพ์เป็นเล่มต่อเนื่องกันหลายเล่มและหลายปีติดต่อกันเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่นักวิชาการจากคณะสร้างสรรค์ขึ้น เช่นเดียวกับวารสาร “รูสมิแล” ของมหาวิทยาลัยที่เป็นพื้นที่สำคัญที่ตีพิมพ์ผลงานของอาจารย์ในคณะ โดยวารสารฉบับนี้มีอาจารย์จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เป็น “บรรณาธิการ” อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคก่อตั้งเมื่อปี 2514 อย่างต่อเนื่องจนถึงทศวรรษ 2550 โดยในระยะแรกมีบรรณาธิการคนสำคัญที่ทำให้วารสารมีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับในวงการวิชาการระดับชาติในยุคก่อตั้งคือ ประพนธ์ เรืองณรงค์

โครงการสำคัญอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงบทบาทของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในการอนุรักษ์และสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ โครงการปัตตานีศึกษา โดยคณะได้จัดให้มีห้องรวบรวมเอกสาร และข่าวของโบราณของปัตตานีเท่าที่เก็บรวบรวมได้มาจัดแสดงไว้จำนวนหนึ่ง มีประเด็นศึกษาในขอบข่ายของโครงการคือด้านปัตตานีสันติภาพโบราณ ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านศิลปะการแสดง ด้านสถาปัตยกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม และประวัติศาสตร์สำคัญในปัตตานี โครงการได้จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ เป็นงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้วย การดำเนินการมุ่งหมายเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาต่าง ๆ นำข้อมูลไปศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ และเป็นแหล่งที่จะเปิดให้มีการเข้าถึงโดยชุมชนอีกด้วย

unสรุป

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ก้าวเดินมาอย่างมั่นคงในบริบทความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว คณะสร้างสรรค์สาขาวิชาต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองบริบททางสังคมที่ต้องการบัณฑิตผู้เชี่ยวชาญทักษะใหม่ ๆ ที่หลากหลายขึ้น สาขาวิชาเหล่านั้นทำให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น และสังคมไทยโดยภาพรวมด้วย ขณะเดียวกัน สาขาวิชาที่เปิดยังสื่อถึงวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของผู้บริหารคณะทุกรุ่น กล่าวคือ การพยายามทำให้มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคมีสถานะเท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยในส่วนกลางหรือในเมืองใหญ่ ลดปัญหาการอพยพเข้าเมืองเพื่อการศึกษา ตรึงเยาวชนให้อยู่ในพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนและสถาบันครอบครัว ผ่านพื้นที่การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่ชุมชนในงานภาคสนาม พื้นที่มหาวิทยาลัยในงานกิจกรรม และพื้นที่ชั้นเรียนในงานเชิงปฏิบัติการ

ปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอน นอกจากจะใช้พื้นที่อาคารเรียนหลักของมหาวิทยาลัย คือ อาคาร 19 และอาคาร 58 แล้ว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยังจัดพื้นที่และห้องเรียนเฉพาะให้มีการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายและตอบสนอง

บริบทความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วย โดยมีห้องเรียน และห้องปฏิบัติการบริการแก่นักวิชาการและนักศึกษาทุกชั้นปี ห้องเรียนบรรยาย มีทั้งหมด 5 ห้อง คือ ห้องบรรยายทั่วไป ห้องพู่กันจีน ห้องบัณฑิตศึกษา 2 ห้อง ห้องเกาหลีศึกษา และห้องสังคมศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย ห้องปฏิบัติการทางภูมิศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการสารสนเทศ นอกจากนี้ ยังมีห้องศูนย์ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมในฐานะหน่วยวิจัยและหน่วยพันธกิจสังคมอีก 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ภาษาไทยสงขลานครินทร์ ภายใต้ความร่วมมือกับศูนย์ภาษาไทยสิรินธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัยภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ และศูนย์ชั้นตาราศึกษา

อีกทั้งในบริบทการเรียนรู้และการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป คณะยังได้จัดสร้างพื้นที่การทำงานในรูปแบบใหม่ของคนรุ่นใหม่ ด้วยการร่วมมือกับธนาคารออมสิน จัดสร้าง Co-working space เรียกว่า GSB Innovation Club Room หรือห้องออมสินบริเวณชั้น 1 ของคณะ จัดไว้สำหรับนักศึกษาและบุคลากรในการประชุมกลุ่มย่อย และการทำงานร่วมกัน

สิ่งเหล่านี้คือความเคลื่อนไหวที่บ่งชี้ให้เห็นว่าในอนาคตที่ไม่แน่นอนทางด้านการจัดการศึกษาในรูปแบบของมหาวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้พยายามมองเห็นโอกาสและความเป็นไปได้ที่จะเป็นตัวกลางในฐานะผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ได้ได้ทุกบริบทความเปลี่ยนแปลงนั่นเอง ●

เอกสารอ้างอิง

- ไข่มุก อุทยานวลี. (2550). บทบาทของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ด้านการทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรมรอบสี่ทศวรรษ. ฐสมิแล ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2523). *คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2531). *รายงานประจำปี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. ปัตตานี:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2533). *แนะนำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับต้อนรับนักศึกษา
ใหม่*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2534 ก.). *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการ
สื่อสาร*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2534 ข.). *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. ปัตตานี:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2535). *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา*. ปัตตานี:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2540). *รายงานประจำปี 2539-2540 คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2541). *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม*. ปัตตานี:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2546). *หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยกับการ
สื่อสาร หลักสูตรปรับปรุง*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2547). *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเยอรมัน หลักสูตร
ปรับปรุง*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2547). *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ หลักสูตร
ปรับปรุง*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2548). *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส หลักสูตร
ปรับปรุง*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2564). *หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง*.
ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พิเชฐ แสงทอง. (2552). *วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงวิเคราะห์*. พัทลุง: ศูนย์ทะเลสาบศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล. (2550). 88 ปีอาจารย์สตางค์: หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบวันคล้ายวันเกิด
ศาสตราจารย์สตางค์ มงคลสุข: 15 กรกฎาคม 2550. มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2532). *ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2561). 50 ปี สงขลานครินทร์. หาดใหญ่: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มัลลิกา คณานุรักษ์ และคณะ. (2529). *คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สตางค์ มงคลสุข. (2512). *มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2512*. ใน *ศึกษาศาสตร์ 2512*. ปัตตานี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สตางค์ มงคลสุข. (2513). *มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. ใน *ช่วยกันเขียน*. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงชั้น มหิธรเดชาอนุวัตรน์ จ.ม. วันที่ 14 มีนาคม พุทธศักราช 2513 ณ เมรุวัดธาตุทอง อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. สตางค์ มงคลสุข ป.ช. ป.ม. ท.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันจันทร์ ที่ 30 สิงหาคม 2514